

ਪੰਘੂੜਾ

ਇਹ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ।

ਪਾਤਰ

ਨਾਟਕਕਾਰ
ਹਵਾਲਦਾਰ
ਵਿਅਕਤੀ
ਵਿਅਕਤੀ-1
ਵਿਅਕਤੀ-2
ਬਜ਼ੁਰਗ

ਪੰਘੂੜਾ

(ਇਹ ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇਕ ਨਾਟਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ, ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ, ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸਤਵਿੰਦਰ, ਗੁਲਸ਼ਨ, ਬਚਿੱਤਰ, ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਹਰਪਾਲ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨੁੱਕੜ 'ਚ ਹੀ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਬਕਾਇਦਾ ਮੰਚ 'ਤੇ ਵੀ।)

ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, “ਫੜ ਲਓ, ਫੜ ਲਓ, ਇਹੀ ਉਹ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ”-ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਲੇ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਪਾਤਰ ਫਰੀਜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਨੋਟ : ਨਾਟਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਫਰੀਜ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬੇਹਰਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ।)

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਹਾਂ ਇਹੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। (ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਂਗਲ ਕਰਕੇ) ਇਥੇ ਇਕ ਪੰਘੂੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਅਨਾਥ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਯਤੀਮਖਾਨਾ ਵੀ। ਇਸ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਜ਼ਾਹਰਾ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਲਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਇਥੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਵਾਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲ) ਕੀ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਥੇ ਪੰਘੂੜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਬਈ ਇਹ ਨਾਟਕ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਘੂੜਾ ਵੀ

ਹੈ ਤੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੀ, ਘਰੋਂ ਨਾਟਕ ਵੇਖਣ ਆ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਤਾਂ ਸੂਝ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤਾਂ ਖੜੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਝੂੜਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਇਹ ਬੰਦਾ ਬੜੀ ਮਸ਼ਕੂਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੌਲਦਾਰ ਜੋ ਅਮਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਇਕ ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਨਾਟਕਕਾਰ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਪਾਤਰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੂੰ ਕੀਹਦਾ ਬੱਚਾ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਏ।

ਵਿਅਕਤੀ : ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਕੀਹਦਾ ਬੱਚਾ ਏ ਇਹ ? ਜਲਦੀ ਬੋਲ।

ਵਿਅਕਤੀ : ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਏ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਕੀ ਇਹ ਹਰਾਮ ਦਾ ਬੱਚਾ ਏ, ਜੋ ਇਹਨੂੰ ਚੋਰੀ ਛੱਡ ਚੱਲਿਆ ?

ਵਿਅਕਤੀ : ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਏ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੇਰੀ ਬੀਵੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਾ ਚੱਲਿਆ ਏ ? ਤੇਰੀ ਬੀਵੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਏ ? ਉਹਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਏ ?

ਵਿਅਕਤੀ : ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ, ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਏ ?

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਮਰ ਗਈ ਏ, ਕਿਵੇਂ ?

ਵਿਅਕਤੀ : ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਦਵਾਈ ਦੇ, ਦਸ ਦਿਨ ਹੋਏ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਇਹ ਬੱਚਾ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਏ—ਹਾਂ ਮਰ ਗਈ ਏ। (ਪਲ ਦਾ ਪਲ ਬੇਹਰਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਵਾਲਦਾਰ ਵੀ ਬੇਹਰਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕੱਲਾ ਹੀ (ਵਿਚ) ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਨਾਟਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।)

—ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ

—ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ (ਕੁਝ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ) ਤੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈ ਆ।

—ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂਗਾ—ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਾਂ।

—ਸੋਰੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

(ਦੋਨੋਂ ਪਾਤਰ ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਵਿਅਕਤੀ : ਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਆ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਲੂਕੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ। ਇਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚਾਹੀਦੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਪਾਲ ਲੈਣਗੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ।
ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਥੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇਗਾ ? ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਵਿਹੂਣਾ ਕਹਾਏਗਾ।

ਵਿਅਕਤੀ : ਪਰ ਜਿਉਂਦਾ ਤਾਂ ਰਹੇਗਾ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਵੱਡਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਣਗੇ-ਤੇਰਾ ਬਾਪ ਕੌਣ ਏ ? ਤਾਂ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗਾ ?

ਵਿਅਕਤੀ : (ਹੁਣ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੱਸਦਾ ਹੈ) ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗਾ ? ਇਹ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇਗਾ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਿਆ। ਹਾਂ ਹੌਲਦਾਰ ਜੀ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਬਗੈਰ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕਿਉਂ ਮਰੀ ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਇਹਦਾ ਬਾਪ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬੇਕਾਰ ਕਿਉਂ ਏ ? ਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਕੋਈ ਭੂਚਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏਗਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਡੰਡਾ ਫਿਰ ਗਰੀਬਾਂ 'ਤੇ ਵਰ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਚੁੱਪ ਕਰ ਬਕਵਾਸ ਨਾ ਕਰ।

ਵਿਅਕਤੀ : (ਬਗੈਰ ਹਵਾਲਦਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤੇ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।) ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ ਬਕਵਾਸ ਨਾ ਕਰ, ਹੌਲਦਾਰ ਜੀ ਮਾਰਨਗੇ। (ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ)... ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾ। (ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।) ਇਸੇ ਹੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਫਰੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੁੱਪ ਦੀ ਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਤਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਵੇਖਦਾ ਬੜੀ ਭੇਤ ਭਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਵਾਲਦਾਰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।)

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਠਹਿਰ। (ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਹਿਮ ਕੇ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।) ਇਹ ਕਿਸਦਾ ਬੱਚਾ ਹੈ ?

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਮੇਰੀ ਧੀ ਦਾ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ?
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਸਿਰਕੀ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾ।
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਾਪਸ
 ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਕਿਉਂ ?
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਲੋਕ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਲੋਕ ਕਿਉਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਗੇ ?
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਹਾਲੇ ਮੇਰੀ ਧੀ ਕੁਆਰੀ ਹੈ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਫੇਰ ਇਹ ਬੱਚਾ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ?
 ਵਿਅਕਤੀ(1) : (ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ) ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਤੇ ਮਾਈ ਹਵਾ ਨੇ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ
 ਤੇ ਬੱਚਾ ਆ ਗਿਆ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੂੰ ਬਕਵਾਸ ਨਾ ਕਰ।
 ਵਿਅਕਤੀ : (ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ) ਹਾਂ ਤੂੰ ਬਕਵਾਸ ਨਾ ਕਰ, ਹੌਲਦਾਰ ਜੀ ਡੰਡਾ
 ਮਾਰਨਗੇ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਉਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਕਿਥੇ ਐ, ਜੋ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਬਾਪ ਹੈ ?
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਦਲੀ ਮਦਰਾਸ ਕਰਵਾ ਲਈ ਹੈ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੇਰੀ ਧੀ ਉਹਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?
 ਬਜ਼ੁਰਗ : ਉਹ ਉਸ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਅਫ਼ਸਰ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ,
 ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਫੇਰ ਬਦਲੀ
 ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਦਰਾਸ ਚਲਾ ਗਿਆ।
 ਹਵਾਲਦਾਰ : ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨਾ ਸੀ।
 ਵਿਅਕਤੀ(1) : (ਫੇਰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ) ਮੁਕੱਦਮਾ ? ਹਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨਾ
 ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣੀ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਦਾ
 ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਸ 'ਚ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਨੇ, ਛੋਟੀ ਕਚਹਿਰੀ,
 ਵੱਡੀ ਕਚਹਿਰੀ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ।
 (ਮੈਨੇ ਐਕਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਕਚਹਿਰੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦਾ
 ਹੈ, ਜੱਜ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਦਰਿਆਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ)
 -ਆਰਡਰ, ਆਰਡਰ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।
 -ਮੀ ਲਾਰਡ, ਇਹ ਜੋ ਮੁਜ਼ਰਮ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੈ,
 ਇਹਦਾ ਜੁਰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਇਕ ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਕੁੜੀ

ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕੁੜੀ ਉਹਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

-ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਉਹਦਾ ਹੀ ਬੱਚਾ ਹੈ ?

-ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦੈ, ਮੀਲਾਰਡ।

-ਜੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੈ ?

-ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਬਾਪ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਪ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਹਾਸਾ)

-ਹੱਸੋ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੋਰਟ ਹੈ।

-ਹਾਂ ਹੱਸੋ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਰਟ ਏ, ਇਥੇ ਹਰ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

-ਆਰਡਰ-ਆਰਡਰ-ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਵਿਅਕਤੀ ਫੇਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਹਾਂ ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਬਹੁਤੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਹਾਲੇ ਕੁਆਰੀ ਹੈ, ਹਾਲੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਵਿਆਹ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਰਤਾ ਸੋਚ ਬਾਬਾ, ਤੂੰ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਨਾ ਏ, ਤੇਰਾ ਦੋਹਤਾ ਏ, ਜੀਵਨ ਭਰ ਤੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਦੋਹਤੇ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਤਾ ਸੋਚ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਪਲੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਿੰਨਾ ਮਾਨਸਿਕ ਬੋਝ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਗ ਕੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾ। ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦੇ, ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਦਾ ਲਾਡ ਦੇ, ਇਹਨੂੰ ਤੇਰੇ ਘਰ ਜਿਊਣ ਦਾ ਓਨਾ ਹੀ ਹੱਕ ਏ, ਜਿੰਨਾ ਤੇਰੀ ਧੀ ਨੂੰ।

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਰਹੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ, ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਏਨਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾ

ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

(ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਲ ਦੋ ਪਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਵਿਅਕਤੀ 1 : (ਵਿਚੋਂ ਹੀ) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋਗੇ ?

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਮੈਂ...ਮੈਂ...(ਬੇਬਸੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਅੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)

(ਸਾਰਾ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲ ਦੋ ਪਲ ਲਈ ਫਰੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।)

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਇਹ ਰੌਲਾ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ?

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਏ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਏ।

ਬਜ਼ੁਰਗ : (ਘਬਰਾ ਕੇ) ਇਹ ਤਾਂ ਫਸਾਦ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਫਸਾਦ ?

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਹਾਂ ਫਸਾਦ...ਦੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਹਨ।

ਹਵਾਲਦਾਰ : ਫਸਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ?

ਬਜ਼ੁਰਗ : ਮੇਰਾ ਘਰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੜ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ।

(ਦੋਨੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਵਿਅਕਤੀ : (ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ) ਚੁੱਪ, ਰੋ ਨਾ। ਦੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਹਨ। ਫਸਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ ਵੀ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਗ ਬਝਾਉਣ ਗਏ ਨੇ ਜਾਂ ਲਗਾਉਣ ਗਏ ਨੇ, ਇਹਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾ।

(ਇਕ ਨੁਕਰ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਓ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਵਿਅਕਤੀ 2 : ਪੰਘੂੜੇ ਵਾਲਿਓ, ਮੈਂ ਇਹ ਬੱਚਾ ਇਸ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਚੱਲਿਆਂ ਹਾਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਚੱਲਿਆਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਬੱਚਾ ਯਤੀਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਇਹਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਰੇ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰੇ। ਉਹ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(ਪਿਛੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਹੋ ਰਿਹੈ।)

-ਮਾਰੋ ਇਸਨੇ ਗੀਤਾ ਫਾੜੀ ਹੈ।

-ਮਾਰੋ ਇਸਨੇ ਬੀੜ ਸਾੜੀ ਹੈ।

(ਇਹ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਵਿਅਕਤੀ (2) : (ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ)

ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੀਤਾ ਫਾੜੀ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੀੜ ਸਾੜੀ ਹੈ

ਮਾਰੋ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਓ

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਤੀਮ ਬਣਾਓ

ਪਰ ਭੁੱਲਿਓ ਨਾ, ਇਹ ਬੱਚਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹੈ

ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਲਾਅਨਤ ਹੈ

ਵਿਅਕਤੀ (1) : ਪਰ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਆਪਸ 'ਚ ਵੈਰ ਰੱਖਣਾ

ਵਿਅਕਤੀ (2) : ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ, ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਫਰ ਹੈ, ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਸ

ਵਿਚ ਵੈਰ ਸਿਖਾਉਂਦਾ, ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ

ਨਫਰਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਟਕਕਾਰ : (ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆ ਕਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੋ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।)

ਉੱਤੋਂ ਆਖਣ ; ਏਕ ਨੂਰ ਦੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ

ਵਿਚੋਂ ਸਮਝਣ ਹਮ ਹੀ ਹੈ ਏਕ ਨੂਰ ਕੇ ਬੰਦੇ

ਬਾਕੀ ਸਭ ਹਨ ਨੀਚ ਤੇ ਮੰਦੇ

ਦੂਜਾ ਵਿਅਕਤੀ : (ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ)

ਅਸੀਂ ਹੀ ਹਾਂ ਇਕ ਰੱਬ ਦੇ ਜਾਏ

ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਭ ਸ਼ੈਤਾਨ ਭਿਜਵਾਏ

ਨਾਟਕਕਾਰ : (ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ) ਧਰਮ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਬਣ ਗਿਆ ਇਕ ਸਰਾਪ ਹੈ,

ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਰਹੀ ਨਾ ਮਾਂ, ਨਾ ਰਿਹਾ ਬਾਪ ਹੈ।

ਪਿਛੋਂ ਅਵਾਜ਼ : ਧੋਤੀ ਟੋਪੀ ਜਮਨਾ ਪਾਰ

-ਕੜਾ ਕਛੈਹਰਾ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ

-ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ

-ਅੱਲ੍ਹਾ ਹੂ ਅਕਬਰ

-ਜੈ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ

ਵਿਅਕਤੀ ਦੋ : (ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ)

ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ
ਅੱਲ੍ਹਾ ਹੂ ਅਕਬਰ, ਜੈ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ
ਨਫਰਤ ਫੈਲੀ ਗਲੀ ਗਲੀ

ਨਾਟਕਕਾਰ : ਧੋਤੀ ਟੋਪੀ ਜਮਨਾ ਪਾਰ, ਕੜਾ ਕਛੈਹਰਾ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ।
ਮਨੁੱਖਤਾ ਮਰ ਗਈ ਵਿਚ ਵਿਚਕਾਰ

ਵਿਅਕਤੀ ਦੋ : (ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ) ਇਹ ਗੜਬੜ, ਇਹ ਮਾਰ ਧਾੜ, ਇਹ ਸਭ ਹਜ਼ੂਰ
ਕੀ ਹੈ ?

ਪਹਿਲਾ : (ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਕੜਾ ਕਛੈਹਰਾ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ
ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾ ਬਰਖੁਰਦਾਰ
ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਪੁਚਾਉਣਗੇ ਅਗਲੇ ਪਾਰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੜੇ ਹਥਿਆਰ
ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾ ਬਰਖੁਰਦਾਰ

*(ਮਾਈਮ ਵਿਚ ਪੰਘੂੜਾ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕਕਾਰ,
ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਪਾਤਰ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਾਲੇ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਚਾਰ ਪਾਤਰਾਂ
ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ
ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ (1) ਪਾਤਰ
ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ।)*

- 1 : ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਬੱਚਾ ਇਸ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- 2 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੋਹੜ ਦਾ ਜਿਸ ਵਿਚ
ਬੱਚੇ ਲਾਵਾਰਸ ਪਲਦੇ ਹਨ।
- 3 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਪ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ, ਜਿਹਦੇ ਕੋਲੇ
ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ।
- 4 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ-ਜੋ ਬਿਨਾਂ
ਦਵਾਈ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਤੜਪ-ਤੜਪ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- 1 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਗਰੀਬ ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ,
ਜਿਸਦੀ ਪਤ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- 2 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਕਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਜੋ ਸਬੂਤ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
- 3 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਨਫਰਤ ਦਾ ਜੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ
ਫੈਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4 : ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਜਨੂੰਨ ਦਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ
ਯਤੀਮ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

1 : (ਉੱਚੀ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ) ਪਰ ਇਹ ਪੰਘੂੜਾ ਉਸ ਰੋਹ
ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

-ਉਹ ਰੋਹ

ਜੋ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਦਰੋਹ ਬਣ ਕੇ

ਝੱਖੜ ਵਾਂਗ, ਹਨੇਰੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਝੁਲੇਗਾ

ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਕਰੇਗਾ

ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਸਾਰੇ : ਪੰਘੂੜਾ-ਪੰਘੂੜਾ-ਪੰਘੂੜਾ

(ਮੰਚ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਪੰਘੂੜਾ ਝੁਲਾਉਣ ਦੇ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ
ਫਰਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।)

(ਸਮਾਪਤ)

